

DAVLAT-XUSUSIY SHERIKLIK LOYIHALARINI AMALGA OSHIRISH
ISTIQBOLLARI

Shukurov Zoxid Toir o'g'li

O'zbekiston Respublikasi Bank-moliya akademiyasi

Gmail: zoxidtairovich@gmail.com

“Ta'lim, tarbiya va innovatsiyalar jurnali” uchun ilmiy maqola

Annotatsiya. *Ushbu maqolada O'zbekistonda davlat-xususiy sheriklik (DXSh) loyihalarini amalga oshirishning hozirgi holati, huquqiy-institutsional asoslari va istiqbolli yo'nalishlari tahlil qilinadi. Tadqiqotda 2019-yildan keyingi DXSh islohotlari, 2024-2030-yillarga mo'ljallangan davlat dasturlari, xalqaro moliya institutlari bilan hamkorlik hamda energetika, transport, sog'liqni saqlash, ta'lim, suv ta'minoti va ekologiya sohalaridagi imkoniyatlar ko'rib chiqildi. Natijalar shuni ko'rsatadiki, DXSh modeli davlat budjeti yukini kamaytirish, xususiy kapital va boshqaruv tajribasini jalb etish, infratuzilma xizmatlari sifatini oshirish uchun muhim mexanizm hisoblanadi. Shu bilan birga, fiskal risklar, shartnomalarni monitoring qilish, tender shaffofligi va loyiha tayyorlash salohiyatini kuchaytirish DXSh rivojining asosiy shartlaridir.*

Kalit so'zlar: *davlat-xususiy sheriklik, DXSh, infratuzilma, investitsiya, xususiy kapital, fiskal risk, loyiha boshqaruvi, O'zbekiston.*

Аннотация. *В статье анализируются современное состояние, правовые и институциональные основы, а также перспективы реализации проектов государственно-частного партнерства (ГЧП) в Узбекистане. Рассматриваются реформы после 2019 года, программа развития ГЧП на 2024-2030 годы, сотрудничество с международными финансовыми институтами и возможности в энергетике, транспорте, здравоохранении, образовании, водоснабжении и экологии. Сделан вывод, что ГЧП является важным механизмом привлечения частного капитала и повышения качества инфраструктурных услуг, однако требует эффективного управления фискальными рисками, прозрачных тендеров и усиления подготовки проектов.*

Ключевые слова: *государственно-частное партнерство, ГЧП, инфраструктура, инвестиции, частный капитал, фискальные риски, управление проектами, Узбекистан.*

Abstract. *This article analyzes the current state, legal and institutional framework, and prospects for implementing public-private partnership (PPP) projects in Uzbekistan. It examines reforms after 2019, the PPP development agenda for 2024-2030, cooperation with international financial institutions, and opportunities in energy, transport, healthcare, education, water supply, and environmental infrastructure. The findings show that PPPs can reduce fiscal pressure, mobilize private capital and managerial expertise, and improve infrastructure service quality. At the same time, effective fiscal risk management, transparent*

procurement, contract monitoring, and stronger project preparation capacity are essential for sustainable PPP development.

Keywords: *public-private partnership, PPP, infrastructure, investment, private capital, fiscal risk, project management, Uzbekistan.*

Kirish

So'nggi yillarda O'zbekistonda infratuzilmani modernizatsiya qilish, aholiga ko'rsatiladigan davlat xizmatlari sifatini oshirish va xususiy investitsiyalarni jalb etish iqtisodiy siyosatning ustuvor yo'nalishlaridan biriga aylandi. Bunda davlat-xususiy sheriklik (DXSh) modeli alohida ahamiyat kasb etadi. DXSh davlat organlari va xususiy sektor o'rtasida uzoq muddatli shartnomaviy hamkorlik bo'lib, unda loyiha moliyalashtirish, qurish, boshqarish, xizmat ko'rsatish va risklarni taqsimlash mexanizmlari yagona tizimda birlashtiriladi.

O'zbekistonda DXSh sohasining institutsional shakllanishi 2019-yilda "Davlat-xususiy sheriklik to'g'risida"gi qonun qabul qilinishi bilan yangi bosqichga o'tdi. Jahon banki ma'lumotlariga ko'ra, ushbu qonun 2019-yil 10-mayda qabul qilingan va keyinchalik 2020-yil 19-dekabrda O'RQ-669-son qonun bilan takomillashtirilgan [1]. UNCTAD esa mazkur qonun O'zbekistonda DXSh munosabatlarini tartibga soluvchi ilk maxsus huquqiy hujjat bo'lganini qayd etadi [2].

Mavzuning dolzarbligi shundaki, DXSh nafaqat moliyaviy manba, balki davlat boshqaruvi samaradorligi, xizmat sifati, shaffof tenderlar, xususiy sektor innovatsiyasi va fiskal barqarorlikni uyg'unlashtiruvchi mexanizm sifatida qaralmoqda. Ayniqsa, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2024-yil 30-avgustdagi PQ-308son qarori bilan 2024-2030-yillarda DXShni rivojlantirish choralari belgilanishi va 2030-yilgacha kamida 30,0 mlrd AQSh dollari miqdorida xususiy investitsiyalar jalb qilish vazifasi qo'yilishi ushbu yo'nalishning strategik ahamiyatini kuchaytirdi [3]. IMF ma'lumotlariga ko'ra, PQ-308 qarori doirasida 2025-2030-yillarda yakunlanishi rejalashtirilgan DXSh loyihalari portfeli 30,2 mlrd AQSh dollariga baholangan [4].

Ushbu maqolaning maqsadi O'zbekistonda DXSh loyihalarini amalga oshirish istiqbollari tahlil qilish, ustuvor yo'nalishlarni aniqlash va tizimni yanada rivojlantirish bo'yicha amaliy takliflar ishlab chiqishdan iborat.

Adabiyotlar sharhi

DXSh bo'yicha ilmiy adabiyotlarda ushbu modelning asosiy afzalligi sifatida xususiy sektorning moliyaviy resurslari, innovatsion yondashuvi va operatsion samaradorligini davlat ehtiyojlari bilan bog'lash imkoniyati ko'rsatiladi. Akitoby, Hemming va Schwartz DXSh davlat investitsiyalarini kengaytirishi mumkinligini, biroq bunday loyihalar bo'yicha majburiyatlar budjet va qarz barqarorligi nuqtai nazaridan nazorat qilinishi lozimligini ta'kidlaydi [5].

Engel, Fischer va Galetovic xalqaro tajribani tahlil qilib, DXShlar ayniqsa transport va infratuzilma xizmatlarida texnik xizmat ko'rsatish, hayotiy sikl xarajatlarini kamaytirish va

loyiha tanlovini yaxshilash orqali samaradorlik berishi mumkinligini ko'rsatadi. Shu bilan birga, ular DXSh shartnomalari uzoq muddatli va murakkab bo'lgani sababli kuchli davlat salohiyati talab qilinishini alohida qayd etadi [6].

IMF ekspertlari O'zbekiston tajribasini o'rganar ekan, DXShlar makroiqtisodiy risklarni yuzaga keltirmasligi uchun yangi loyihalarga yillik limitlar, majburiyatlar monitoringi, shartnoma bo'yicha davlat kafolatlari va shartli majburiyatlarni baholash tizimi zarurligini ta'kidlaydi [4]. ADBning O'zbekiston bo'yicha DXSh monitorida esa mamlakatda DXSh elektr energetikasi, transport, sog'liqni saqlash, ta'lim, suv ta'minoti va kommunal infratuzilma sohalarida iqtisodiy hamda ijtimoiy infratuzilmani rivojlantirish vositasi sifatida qo'llanilayotgani ko'rsatilgan [7].

Jahon banking global PPI ma'lumotlari ham xususiy sektor ishtirokidagi infratuzilma loyihalari rivojlanayotgan davlatlarda muhim moliyalashtirish manbai ekanini tasdiqlaydi: 2024-yilda past va o'rta daromadli mamlakatlarda PPI investitsiyalari 315 ta loyiha bo'yicha 100,7 mlrd AQSh dollariga yetgan [8]. Bu global tendensiya O'zbekiston uchun ham dolzarb bo'lib, DXSh mexanizmini sifatli loyiha tayyorlash va shaffof boshqaruv bilan uyg'unlashtirish zarurligini ko'rsatadi.

Tadqiqot metodologiyasi

Maqolada sifat va qiyosiy-tahliliy yondashuv qo'llanildi. Tadqiqotning axborot bazasini O'zbekiston Respublikasi normativ-huquqiy hujjatlari, Jahon banki, IMF, ADB, IFC va EBRD kabi xalqaro moliya institutlari materiallari, shuningdek DXSh bo'yicha ilmiy-nazariy manbalar tashkil etdi.

Tahlil uch bosqichda amalga oshirildi. Birinchi bosqichda O'zbekistonda DXShning huquqiy asoslari va institutsional o'zgarishlari o'rganildi. Ikkinchi bosqichda DXSh loyihalari uchun ustuvor tarmoqlar - energetika, transport, ijtimoiy infratuzilma, sog'liqni saqlash, suv ta'minoti va ekologiya yo'nalishlari baholandi. Uchinchi bosqichda mavjud imkoniyatlar va risklar asosida amaliy takliflar ishlab chiqildi.

Maqolada statistik ma'lumotlar mavjud rasmiy va xalqaro manbalarga tayangan holda umumlashtirildi. Ayrim ko'rsatkichlar istiqbol darajasini baholash uchun ekspert baholash usulida 1 dan 5 gacha bo'lgan shkalada ifodalandi.

Tahlil va natijalar

O'zbekistonda DXSh loyihalarini rivojlantirishning birinchi muhim omili - huquqiy asosning shakllanganidir. Qonunchilik DXSh loyihalarini loyihalash, qurish, moliyalashtirish, rekonstruksiya qilish, ekspluatatsiya qilish va xizmat ko'rsatish bosqichlarini qamrab oladi. Qonunda shaffoflik, raqobat, tomonlar tengligi, kamsitmaslik va korrupsiyaga yo'l qo'yimaslik tamoyillari belgilangan [2]. 2024-yilda qabul qilingan Vazirlar Mahkamasining 720-son qarori esa loyihalarda o'lchanadigan KPI ko'rsatkichlarini kiritish orqali natijadorlikni oshirishga xizmat qilmoqda [9].

Ikkinchi omil – strategik loyiha portfelining kengayishidir. 2024-yilgi PQ-308-qarori 2024-2030-yillarda DXShni rivojlantirishning yo'l xaritasini belgiladi. Rasmiy Lex.uz ma'lumotida hujjat "O'zbekiston-2030" strategiyasi doirasida DXSh loyihalariga kamida

30,0 mlrd AQSh dollari xususiy investitsiya jalb qilish maqsadini ko'zlashi ko'rsatilgan [3]. IMF esa 2025-2030-yillar uchun DXSh loyihalari portfeli 30,2 mlrd AQSh dollarini tashkil etishini qayd etadi [4].

Uchinchi omil – energetika sohasidagi muvaffaqiyatli tajribadir. IFC 2024-yilda ACWA Power bilan hamkorlikda O'zbekistonning qayta tiklanuvchi energetika loyihalarini qo'llab-quvvatlash uchun 240,0 mln AQSh dollari miqdorida islomiy ko'prik moliyalashtirishini e'lon qildi [10]. Jahon banki guruhi ko'magida Buxoro viloyatida 250 MW quyosh elektr stansiyasi va 63 MW batareya energiya saqlash tizimini qurish loyihasi ham DXShning yangi bosqichga o'tayotganini ko'rsatadi [11].

To'rtinchi omil – xalqaro institutlarning loyiha tayyorlash salohiyatini qo'llab-quvvatlashidir. EBRD O'zbekistonda DXSh loyihalarini tayyorlash xarajatlarini moliyalashtirish uchun Uzbekistan PPP Project Development Facility doirasida 10,0 mln AQSh dollarigacha suveren kredit ajratilishini ma'lum qilgan [12]. Bunday mexanizmlar loyiha oldi texnik-iqtisodiy asoslash, tender hujjatlari va risklarni taqsimlash sifatini oshirishda muhim ahamiyatga ega.

1-jadval

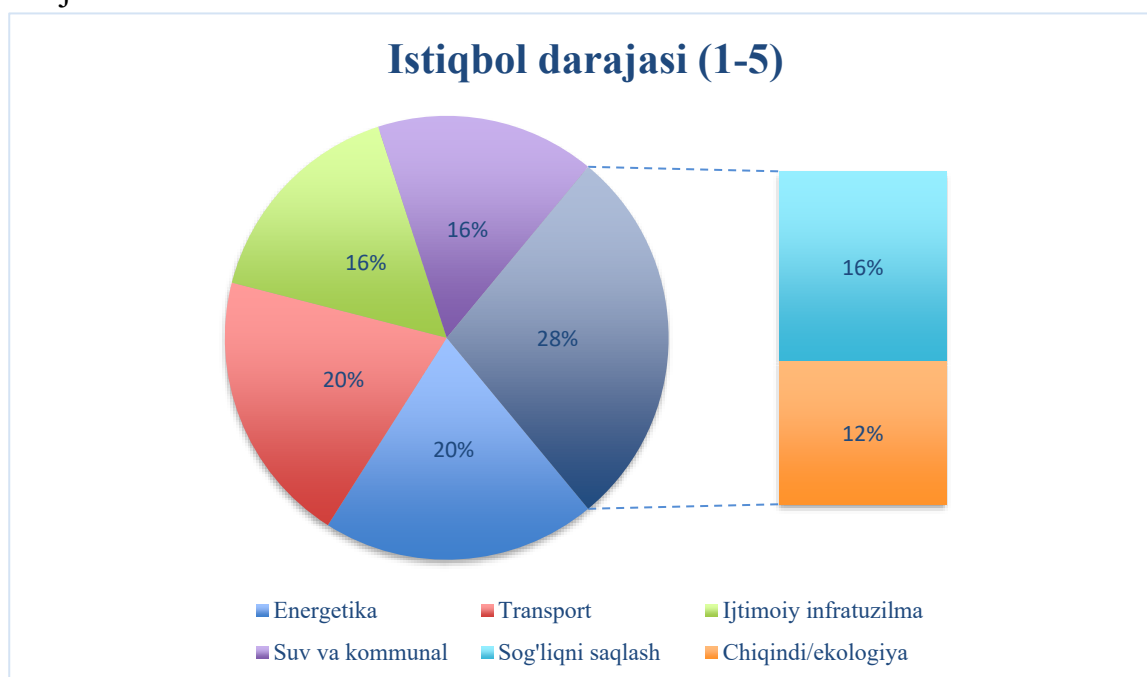
O'zbekistonda DXSH loyihalarining istiqbolli yo'nalishlari

Yo'nalish	Istiqbol darajasi	Asosiy imkoniyatlar	Ehtimoliy risklar
Energetika	5/5	Quyosh, shamol, batareya saqlash tizimlari va elektr tarmoqlarini modernizatsiya qilish	Valyuta, tarif va tarmoq ulanish risklari
Transport	5/5	Avtomobil yo'llari, aeroportlar, temir yo'l stansiyalari, logistika markazlari	Talab prognozi va yer ajratish risklari
Ta'lim va ijtimoiy infratuzilma	4/5	Maktab, bog'cha, talabalar turar joyi va sport obyektlari	Budjet to'lovlari va xizmat sifati monitoringi
Sog'liqni saqlash	4/5	Ko'p tarmoqli shifoxonalar, diagnostika markazlari, tibbiy servislari	Tibbiy standartlar va tariflar nazorati

Suv va kommunal xizmatlar	4/5	Ichimlik suvi, oqova suv, issiqlik ta'minoti, kommunal xizmatlar	Tarif ijtimoiyligi va ekspluatatsiya xarajatlari
Chiqindi va ekologiya	3/5	Chiqindini qayta ishlash, waste-to-energy, ekologik xizmatlar	Texnologik va ekologik ruxsatlar risklari

Manba: Muallif tomonidan milliy normativ-huquqiy hujjatlar va xalqaro moliya institutlari ma'lumotlari asosida tuzilgan.

Jadvalda O'zbekistonda davlat-xususiy sheriklik (DXSh) loyihalarini amalga oshirishning ustuvor yo'nalishlari bo'yicha istiqbol darajasi ekspert baholash usuli asosida aniqlangan. Istiqbol darajasi 1 dan 5 gacha bo'lgan shkalada baholangan bo'lib, bunda 1 – past istiqbol, 5 – juda yuqori istiqbolni anglatadi. Baholashda investitsiya hajmiga bo'lgan ehtiyoj, davlat rivojlanish strategiyalaridagi ustuvorlik darajasi, xalqaro moliya institutlari ishtiroki, xususiy investorlar uchun iqtisodiy jozibadorlik, loyihalarning amalga oshirilish tajribasi hamda sohadagi potensial risklar hisobga olingan. Natijalar muallifning tahliliy umumlashtirishlari asosida shakllantirilgan bo'lib, rasmiy statistik ko'rsatkich emas, balki ilmiy-ekspert baholash natijasi hisoblanadi.

1-rasm. DXSh loyihalarining istiqbolli yo'nalishlari bo'yicha ekspert baholashi

Manba: muallif tomonidan 1-jadvaldagi ekspert baholash asosida tuzilgan.

Grafik O'zbekistonda DXSh loyihalarini amalga oshirish uchun eng istiqbolli tarmoqlarni qiyosiy ko'rinishda ifodalaydi. Energetika va transport yo'nalishlari eng yuqori baholandi, chunki bu sohalarda xususiy kapitalni jalb qilish tajribasi, yirik loyiha portfeli va xalqaro moliya institutlari bilan hamkorlik nisbatan faol. Ta'lim, sog'liqni saqlash hamda suv-

kommunal infratuzilmasi ijtimoiy ahamiyati yuqoriligi sababli istiqbolli hisoblanadi, biroq ularda xizmat sifati, tarif siyosati va budget majburiyatlarini doimiy monitoring qilish zarur. Chiqindi va ekologiya yo'nalishi ham muhim, ammo texnologik, ekologik va moliyaviy qaytish muddati bilan bog'liq risklar sababli ehtiyotkorlik bilan bosqichma-bosqich rivojlantirilishi lozim.

Muhokama

Tahlil natijalari shuni ko'rsatadiki, O'zbekistonda DXShning asosiy istiqboli yirik infratuzilma ehtiyojlari va xususiy kapitalni jalb qilish zarurati bilan bog'liq. Davlat budjeti barcha infratuzilma ehtiyojlarini qisqa muddatda moliyalashtira olmaydi, DXSh esa xususiy sektor mablag'lari va boshqaruv tajribasini jalb qilish orqali loyihalarni tezlashtirish imkonini beradi.

Biroq DXShni oddiy "budgetdan tashqari moliyalashtirish" sifatida talqin qilish xatodir. Ilmiy adabiyotlarda va IMF tavsiyalarida ta'kidlanganidek, DXSh majburiyatlari kelajakdagi budget xarajatlari, kafolatlar va shartli majburiyatlarni yuzaga keltirishi mumkin [4; 5; 6]. Shu sababli loyihalar iqtisodiy asoslangan, shaffof tender asosida tanlangan va hayotiy sikl xarajatlari bo'yicha baholangan bo'lishi kerak.

O'zbekiston uchun eng muhim vazifa - energetika sohasida to'plangan ijobiy tajribani boshqa tarmoqlarga moslashtirishdir. Masalan, qayta tiklanuvchi energetika loyihalarida xalqaro tender, mustaqil ishlab chiqaruvchi, uzoq muddatli xarid shartnomalari va xalqaro moliya institutlari kafolatlari qo'llanildi. Shu kabi mexanizmlar suv ta'minoti, transport, tibbiyot va ta'lim infratuzilmasida ham ehtiyotkorlik bilan joriy etilishi mumkin.

Shuningdek, DXSh loyihalarida mahalliy kadrlar, loyiha menejerlari, moliyaviy modelchilar, yuristlar va texnik maslahatchilar salohiyatini oshirish talab etiladi. Chunki sifatli tayyorlanmagan DXSh loyihasi uzoq muddatli shartnoma davrida davlat uchun ortiqcha xarajat va xususiy sherik uchun noaniqlik keltirib chiqarishi mumkin.

Xulosa

O'zbekistonda davlat-xususiy sheriklik loyihalarini amalga oshirish istiqbollari yuqori. Bunga 2019-yildan boshlab shakllangan huquqiy baza, 2024-2030-yillarga mo'ljallangan strategik dastur, energetika sohasidagi muvaffaqiyatli tajriba, xalqaro moliya institutlari qo'llab-quvvatlovi va infratuzilmaga bo'lgan yuqori talab asos bo'lmoqda.

Tadqiqot natijalari DXShning eng istiqbolli yo'nalishlari sifatida energetika, transport, ta'lim, sog'liqni saqlash, suv-kommunal xizmatlari va ekologik infratuzilmani ko'rsatdi. Energetika va transport loyihalari investitsiya jozibadorligi yuqori bo'lgan yo'nalishlar bo'lsa, ta'lim va sog'liqni saqlash loyihalari ijtimoiy samaradorligi bilan ajralib turadi.

Shu bilan birga, DXSh rivoji fiskal risklarni boshqarish, shaffof tenderlar, mustaqil monitoring, sifat ko'rsatkichlari, shartli majburiyatlarni hisobga olish va loyiha tayyorlash salohiyatiga bevosita bog'liq. Mazkur shartlar bajarilganda DXSh O'zbekistonda infratuzilmani modernizatsiya qilish va iqtisodiy o'sishni jadallashtirishning samarali mexanizmiga aylanishi mumkin.

Takliflar:

1. DXSh loyihalari bo'yicha yagona ochiq reyestrni muntazam yangilab borish va unda loyiha qiymati, tender bosqichi, shartnoma muddati, davlat majburiyatlari va KPI ko'rsatkichlarini ko'rsatish lozim.
2. Har bir yirik DXSh loyihasi uchun fiskal risk va shartli majburiyatlar bo'yicha mustaqil baholash o'tkazilishi zarur.
3. Tenderlarda raqobat va shaffoflikni kuchaytirish uchun xalqaro standartlarga mos oldindan malakalash, elektron tender va jamoatchilikka ochiq hisobot tizimi kengaytirilishi kerak.
4. Energetika sohasida sinovdan o'tgan loyiha moliyalashtirish tajribasini transport, suv ta'minoti, sog'liqni saqlash va ta'lim loyihalariga moslashtirish maqsadga muvofiq.
5. Mahalliy hokimliklar va tarmoq vazirliklarida DXSh loyihalarini tayyorlash, moliyaviy modellashtirish va shartnoma monitoringi bo'yicha mutaxassislar tayyorlash tizimini kuchaytirish kerak.
6. DXSh bitimlarida xizmat sifati, ekologik mezonlar, ijtimoiy himoya va aholi manfaatlarini himoya qiluvchi aniq indikatorlar belgilanishi lozim.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. World Bank. PPP Legal Resource Center: Uzbekistan. URL: <https://ppp.worldbank.org>
2. UNCTAD. Uzbekistan Adopts Its First Public-Private Partnership Law. Geneva: UNCTAD, 2019.
3. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2024-yil 30-avgustdagi PQ-308-son qarori. 2024–2030-yillarda O'zbekiston Respublikasida davlat-xususiy sheriklikni rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risida. URL: <https://lex.uz>
4. Dwight L. Uzbekistan and Public-Private Partnerships: Country Lessons. IMF Selected Issues Paper. Washington, DC: International Monetary Fund, 2025.
5. Akitoby B., Hemming R., Schwartz G. Public Investment and Public-Private Partnerships. Washington, DC: International Monetary Fund, 2007.
6. Engel E., Fischer R., Galetovic A. When and How to Use Public-Private Partnerships in Infrastructure: Lessons from International Experience. NBER Working Paper No. 26766. Cambridge, 2020.
7. Asian Development Bank. Public-Private Partnership Monitor: Uzbekistan. Manila: ADB, 2025.
8. World Bank. Private Participation in Infrastructure (PPI) Database: Annual Report 2024. Washington, DC: World Bank, 2024.
9. International Monetary Fund. Republic of Uzbekistan: Selected Issues. Country Report No. 25/144. Washington, DC: IMF, 2025.

10. International Finance Corporation. IFC Partners with ACWA Power to Support Uzbekistan's Renewable Energy Transition. Washington, DC: IFC, 2024.
11. International Finance Corporation. Uzbekistan to Build New Solar Plant and First Battery Energy Storage System with World Bank Group Support. Washington, DC: IFC, 2024.
12. O'zbekiston Respublikasi Hukumat portali. Davlat-xususiy sheriklik loyihalari. URL: <https://gov.uz>
13. Yescombe, E. R. (2018). Public-Private Partnerships in Sub-Saharan Africa: Case Studies for Policymakers. Amsterdam: Elsevier.
14. Grimsey, D., & Lewis, M. K. (2004). Public Private Partnerships: The Worldwide Revolution in Infrastructure Provision and Project Finance. Cheltenham: Edward Elgar Publishing.
15. Yescombe, E. R. (2017). Public-Private Partnerships: Principles of Policy and Finance (2nd ed.). Oxford: Butterworth-Heinemann.
16. OECD. (2012). Recommendation of the Council on Principles for Public Governance of Public-Private Partnerships. Paris: OECD Publishing.
17. Delmon, J. (2017). Public-Private Partnership Projects in Infrastructure: An Essential Guide for Policy Makers (2nd ed.). Cambridge: Cambridge University Press.
18. Farquharson, E., Torres de Mästle, C., Yescombe, E. R., & Encinas, J. (2011). How to Engage with the Private Sector in Public-Private Partnerships in Emerging Markets. Washington, DC: World Bank.